

Bijenhouden het jaar rond

Maart: de groei zet door

Zodra de dagen gaan lengen kan een bijenvolk al een klein broednestje hebben, ook al is het dan nog hartje winter. Echt menens wordt de broedactiviteit pas rond half maart. Toch duurt het dan nog een paar weken voor het volk in omvang toeneemt, omdat er in die tijd ook veel oude winterbijen sterven.

De eerste haalvluchten van de werksterbijen zijn vooral gericht op water en stuifmeel. Rond de 6 à 9°C (afhankelijk van volk, bijensoort en standplaats) trekken ze er al op uit. Het volk beschikt misschien nog over stuifmeelvoorraden van de herfst, maar de drang is groot om dit met vers stuifmeel aan te vullen. 's Zomers kunnen bijen vele kilometers ver vliegen, maar op koude voorjaarsdagen kan dat vliegbereik krimpen tot zelfs enkele tientallen meters. Dan kan ook de namiddagkou onverwacht snel toeslaan en zie je soms verkleumde bijen buiten de kast, nog met dikke stuifmeelklompjes: die zijn gefopt door een plotselinge wolk voor de zon of opstekende wind, of het was hun laatste vlucht na een lange winter en na het voeden van het voorjaarsbroed. We helpen de bijen dus enorm als er in de directe nabijheid van de bijenstal wat te halen is: massaal aangeplante krokusjes maar vooral wilg is pure lentegezondheid.

Water

Ook heel belangrijk voor een gezonde voorjaarsontwikkeling is water. Op elke natte plek rond de stal zul je bijen zien drinken: in regentonnen, mossige bloembakken en aan vijverranden. Een beschut plekje in de zon is het beste, want er is altijd een groot afkoelings- en verdrinkingsgevaar. Daarom zijn het doorgaans de oudste haalbijen die water halen.

Waarom is al dat water nodig? In de zomer om te koelen, maar in het vroege voorjaar vooral om de luchtvochtigheid van het broednest omhoog te brengen tot de gewenste 50%, want koude voorjaarslucht is van zichzelf relatief droog. Er komt ook wel water vrij bij de verbranding van suikers, maar met een groeiend broednest in het voorjaar is dat niet meer voldoende.

Een drassig mosveldje is de perfecte drinkplaats

Om dat aan te vullen is dus veel water van buiten nodig. Daarom gaan waterhaalsters er toch op uit, met gevaar voor eigen leven. Met een bak met nat mos in de zon als 'bijkroeg', of bijvoorbeeld een regenton met een drijver erin kan je veel kostbare bijen sparen. Overigens hebben bijen liever wat brak of zurig water van composthoop of vijverturf, dan schoon en helder leidingwater (zie ook het *maandpraatje* van maart op pagina 16).

Wat te doen in deze maand?

Helaas voor diegenen die popelen om hun handen uit de mouwen en in de bijen te steken, is er nu nog weinig te doen. We lopen de belangrijkste voorjaarszaken door.

Aan het vlieggat is al veel informatie af te lezen. Wanneer de bijen dralen op de vliegplank, onrustig naar binnen en buiten lopen en zoekend gedrag vertonen, èn je hoort na een tik op de kast het volk wat huilerig zoemen, dan is de kans groot dat ze geen koningin meer hebben. Maar als de bijen snel en doelgericht thuiskomen met dikke stuifmeelklompjes, weet je vrijwel zeker dat er een broednest is en dat het volk zich goed ontwikkelt. Want bij een onvruchtbare of darrenbroedige moer komt er meestal minder stuifmeel binnen.

Voer

Door de kast aan de achterkant op te tillen, krijg je al gauw een idee of er nog veel voer aanwezig is. Voelt de kast erg licht aan, dan kan je vanaf eind maart al wel in de kast kijken, onder twee voorwaarden: werk in principe nooit in de bijen wanneer het kouder is dan 15°C in de schaduw en houd het kort, omdat anders het broed teveel afkoelt. Maar van 'werken' is nu nog geen sprake, want met een vluchtige blik weet je het belangrijkste al: heeft het volk de winter overleefd, is er genoeg voer en is de moer goed?

Bij 15°C is een goed volk in de hele kast actief, dus direct onder de dekplank zitten al volop bijen. Om bij de voorjaarscontrole te kunnen zien of er voer en broed is, moet je de ramen er iets uitschieten. Als je met de buitenste ramen begint totdat je werksterbroed ziet, heb je genoeg gezien.

De buitenste ramen moeten nog vol verzegeld voer zitten, want 'wintervoer' wordt merendeels pas in maart en april verbruikt. In de broedloze tijd hebben ze aan een kilo per maand al genoeg, maar het voerverbruik stijgt enorm met de groei van het broednest, want dat gaat gepaard met hoger opstoken van de kachel en voeren van vele larven. Zeker bij langdurig koud lenteweer is een rijke voerbuffer dus van groot belang.

Hoeveel voer? Vuistregel: tien kilo of drie volle ramen rond de tweede helft van maart is goed. Meer dan vier of vijf volle ramen is niet nodig en zelfs ongunstig, omdat de bijen dan moeilijker hun broednest kunnen uitbreiden. Het teveel aan volle voerramen kun je uitnemen en bewaren voor jonge volkjes in juni. Beschadig de celdekseltjes niet, want open voer trekt vocht aan, waardoor het gaat gisten.

Waterhalen, soms levensgevaarlijk

Broos evenwicht

Als toch door een of andere oorzaak in maart de hongerdood dreigt, wil je natuurlijk bijvoeren. Een of twee ramen verzegeld voer bijhangen van de rijker bedeelde buurvolken is dan de meest geruisloze oplossing. Als dat er niet is, werkt een pak suikerdeeg ook. Wanneer je echter voert terwijl er genoeg voorraad is, werkt dat op een verkeerde manier stimulerend. Je verstoort zo het evenwicht, omdat de koningin dan een signaal krijgt dat er nectar binnenstroomt, waarop zij meer eitjes gaat leggen. Het is dan de vraag of er voldoende stuifmeel is voor een verdere ontwikkeling.

De optimale verhouding tussen voer, broed en bijen is vooral in maart een broos evenwicht. Bij stimuleren verstoort je dat. Niet doen dus, tenzij bij noodvoeding. In Tirol zeggen de imkers: "Futta hot da na gnua, loss man in Ruah" (voer hebben ze nog genoeg, laat ze met rust).

Broed

Op het raam waarop we bij de voercontrole broed gezien hebben, kunnen we ook zien of het volk moergoed is. Zien we een mooi vlak verzegeld broednestje, dan kunnen we gerust zijn. Bij bultige en onregelmatige cellen echter is de moeder darrenbroedig. Zij legt dan alleen onbevuchte eitjes, dus er worden geen nieuwe werksters meer geboren. Van dit volk is helaas weinig goeds meer te verwachten, omdat de nog aanwezige werksters oud en versleten zijn. Zij hebben al hun eiwit- en vetreserves ten dienste gesteld aan de opbouw van een nieuw broednest. En darren kunnen dit werk nu eenmaal niet voortzetten.

Het beste kan je dit volk een paar meter verderop afslaan. De vliegbijen vinden onderdak bij de burens en het darrenbroed is voor de vogeltjes een eiwitrijk hapje. Samenvoegen met een ander volk is belastend, omdat ieder volk een eigen karakter en samenhang heeft. Dat geldt nog meer wanneer het om een zwak of onvolkomen volk gaat. Dit moet weer in de huishouding opgenomen worden en het evenwicht moet hersteld worden: allemaal zinloze onrust.

Ruimte

In deze tijd van het jaar is er al flinke bouwdrift, de werksters maken prachtig gelijkmatige ramen met werkterraat. Nu zijn er verschillende mogelijkheden.

Je kan de kast weer dichtdoen, want je hebt genoeg gezien. En je wacht nog even met het geven van nieuwe bouwruimte tot zo half april, of beter gezegd, tot de lente doorzet en de paar-

foto's Astrid Schoots

debloem bloeit. In die tussentijd wijken de bijen met het groeiende broednest wat naar beneden uit, naar de middelste ramen van de onderste broedbak. Ruimte genoeg, prima. Een andere mogelijkheid is, dat je bij zacht weer alvast wat ruimte geeft in de bovenste broedbak, door de sluitblokken uit de kast te halen en twee nieuwe ramen kunstraat of lege bouwramen te geven aan weerszijden van de buitenkant van het broednest. Laat het broednest zelf ongemoeid; zorg ook dat er tussen broednest en nieuwe ramen geen dik voerraam zit, dat de groei tegenhoudt.

Als je kunstraatramen geeft ben je verzekerd van keurig rechte ramen, maar wel erg strak uitgebouwd en wat eenvormig. Met een leeg bouwraam (met als aanzet slechts een strookje was in de zaagspleet of een driehoekig toplatje) kunnen de bijen op hun eigen manier hun bouwdrift ten volle uitleven. Ook dat geeft een keurig resultaat van vlak uitgebouwde, rechte en stevige ramen. Daarnaast is elk raam een uniek bouwwerk door de lichte glooiing en variaties. Het volk moet dan wel sterk genoeg zijn. Vanaf eind maart, begin april wordt er meer darrenraat gebouwd, als voorbereiding op de zwermtijd.

Bodem

Een veelgehoord advies is om bij uitwintering de bodem te verwisselen. Die noodzaak was vroeger bij dichte bodems groter. Tegenwoordig valt er al veel afval door het varroarooster. Daarnaast is er de ventilatiemogelijkheid, zodat er minder gauw vochtige prut in de hoeken ontstaat. Een sterk volk draagt haar dode zusters naar buiten bij de eerste reinigingsvlucht, die meestal al in februari plaats vindt. Het is mij al vaak overkomen dat ik in maart een bodem wilde vervangen, maar dat het niet meer nodig was omdat de bijen alles al hadden opgeruimd. Nu kies ik er vaak voor om de propolishechting tussen de bakken nog maar mooi een maand ongemoeid te laten.

Onderste bak weghalen

Tot slot nog een lastig punt: haal je de onderste bak weg bij de voorjaarscontrole of niet? Het broednest is immers hoog onder het voer begonnen, dus in de bovenste of tweede bak. De onderste bak was in de winter onbewoond en de raten zijn misschien wat schimmelig geworden. Een ervaren imker zal die bak graag willen weghalen om de raten op tijd te vernieuwen, en te voorkomen dat bij uitbreidend broednest de leegstaande raten weer opnieuw bewoond gaan worden. Maar als je de bak weghaalt, luistert het heel nauw wanneer je weer ruimte geeft en een nieuwe (honing)kamer opzet. Doe je dat te vroeg, dan staat er een tijdlang zinloos een lege ruimte boven het volk; doe je het te laat, dan zitten de ramen al vol voorjaarshoning en bespoedig je door ruimtegebrek te snel de zwermneiging. Het vraagt dus vakmanschap om het goede moment te kiezen. Beter is het om in de eerste imkerjaren het volk rustig op twee broedkamers te laten staan. Hang in de onderste bak dan wat bouwraampjes: die verschimmelen niet en geven ruimte, precies wanneer het volk daaraan behoefte heeft. En je geeft pas de derde bak of honingkamer erbovenop als je een duidelijke honingrand boven het nest hebt. Zo gaat de ontwikkeling harmonisch en gestaag. Dat tijdstip valt in Midden-Nederland wanneer de esdoorn volop bloeit en de velden geel zien van de paardebloem.